

DE CE ANTROPOLOGIA?

Gabriela CRISTEA

Antropologia este o știință de sine stătătoare, care are metode proprii de lucru și un anumit domeniu de cunoaștere, la granița cu alte discipline. Pentru a explica ce face și ce e antropologia, nu voi da definiția acestei științe, ci o să încerc o familiarizare cu domeniul, pornind de la ceea ce fac antropologii.

Antropologul nu trebuie să răspundă unor mari întrebări, ci trebuie să prezinte ceea ce spun oamenii, în timp, despre micile sau marile lor întrebări. Antropologii merg mult timp pe teren, dar nu pentru a-și face o colecție de date, ci pentru a face o analiză în adâncime - *thick description* - a relațiilor din interiorul unei comunități. Antropologul nu construiește teorii care să fie valabile pentru întreaga umanitate, ci pentru comunitatea pe care a studiat-o și asta pentru că el crede în fapt că oamenii percep diferit lucrurile. Evident, antropologul respectă pluralitatea de viziuni asupra lumii și multitudinea părerilor despre umanitate. Deci, nu trebuie să-i credem pe cei care spun: *așa a fost sau numai așa se poate face/ înțelege un lucru*. Antropologul lucrează cu noțiunea de cultură – culturi, definită ca întregul de credințe, obiceiuri, mentalități, practici, sistem de valori pe care le are un grup uman, moștenite de la o generație la alta și în continuă dezvoltare. Antropologul e conștient de faptul că el încearcă să înțeleagă din afara grupului uman studiat existența acelui grup, relațiile dintre oameni, adică o parte din cultura grupului. De aceea, în timp ce analizează acea cultură, antropologul se analizează totodată pe sine, cât și felul în care percepe sau chiar deformează prelucrând și încercând să înțeleagă, să traducă în cultura sa informația studiată.

În sistemul academic american disciplina antropologiei generale are patru ramuri:

1. Antropologia culturală – studiază societatea și cultura, descrie și explică asemănări și diferențe, identifică ceea ce este universal, general, particular în

trăsăturile biologice, psihologice, sociale și culturale. Antropologia culturală este aproximativ echivalentă antropologiei sociale în sistemul britanic și etnologiei în cel francez sau german.

2. Arheologia antropologică – reconstituie, descrie, interpretează comportamentul și cultura pornind de la urmele materiale.

3. Antropologia biologică/ fizică - studiază diversitatea umană biologică în timp și în spațiu.

4. Antropologia lingvistică - studiază limba/limbajul în context social și cultural, în spațiu și timp.

Antropologia aplicată - utilizează cele patru subdiscipline prezentate mai sus pentru a identifica și a rezolva problemele practice.

Două aplicații antropologice la domeniul expunerii muzeale

Dintre multiplele aplicații ale antropologiei la domeniul expunerii muzeale mă voi referi în această prezentare la două:

a) Antropologia aplicată și departamentul de relații publice dintr-o instituție muzeală. Pentru ca o expoziție să aibă impact asupra publicului vizitator e necesar să se facă un studiu antropologic asupra așteptărilor acestui public. De ce intră sau nu în muzeu ? Ce alte fapte de cultură consumă și de ce îl atrag acestea? Dincolo de chestionarele aplicate de sociologi, un studiu antropologic de adâncime ar putea releva ce atrage și ce displace unui grup uman într-o anumită expunere, ar arăta, de exemplu, că publicul tânăr are nevoie de o expunere în care să poată atinge obiectele sau la care să fie stimulat să participe ori să fie implicat într-o activitate de tip joc.

b) Antropologie aplicată colectării, structurării și organizării informației în vederea conceperii unei expoziții— Studiu de caz: muzele care expun cotextul perioadei comunismului.

„Știința care guvernează colectarea de date și materiale influențează retorica imaginilor și metodele folosite pentru vizualizarea cunoașterii”, afirma Johannes Fabian în *Time and the Other: How Anthropology Makes Its Object*. Până acum Istoria (ca știință tare) și-a impus punctul de vedere în expunerea comunismului în România sau Ungaria, generând muzee ca locuri ale memoriei în care au suferit și au murit personalități însemnate pentru comunitate (eroii neamului). Istoria, așa cum este ea studiată în școli, se prezintă ca o știință care certifică și susține statul-națiune, consemnează evenimentele majore (datele de război, victoriile și înfrângerile, rolul unor personalități) și orice alte elemente de natură excepțională. Spre deosebire de aceasta, Etnografia, ca știință care colectează și expune serial obiecte, a fost folosită în expunerea comunismului mai mult în spațiul german. Aici s-a pus accentul pe serialitatea de obiecte „pe cale de dispariție” din trecutul recent, pe estetica lor.

Ipoteza pe care o avansează este că disciplina Istoriei versus cea a Etnografiei lucrează cu diferite forme de memorie (vindicativă versus nostalgică) și în consecință cu diferite obiecte pe care alege să le expună, valorificând o estetică distinctă în crearea discursului muzeal. În România și în Ungaria memoria vindicativă, a elitelor postdecembriste, specifică discursului istoric, este cea care generează discursul public; ea este majoritară în expunerea comunismului, spre deosebire de Germania în care se lucrează cu o memorie înclinată spre nostalgie sau autoreflexivitate, specifică etnografiei.

Dacă muzeele de istorie sau alte muzee care expun comunismul acuză trecutul și încearcă să îl vadă strict delimitat de prezentul democratic (*Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței* de la Sighetul Marmației, *Terror Haza* din Budapesta), muzeele care expun comunismul „etnografic” (*Dokumentationszentrum Alltagskultur der DDR* din Eisenhüttenstadt—Germania)

cad într-un anume tip de nostalgie, definind trecutul nu în opoziție cu prezentul, ci într-un fel de continuitate.

E foarte probabil ca muzeele din Germania să nu expună comunismul în termeni naționaliști, specifici discursului generat de Istorie ca știință tare, pentru că acolo unui regim de tip totalitarist i s-a construit această imagine prin obiect. Ceea ce nu se poate spune despre România și Ungaria, care de-abia acum încep să expună acest trecut.

Este evident faptul că trecutul diferit al acestor două puncte de referință (pe de o parte Germania, pe de alta Europa Centrală și de Est) face ca expunerea comunismului să difere. În România și Ungaria nu s-a consumat încă un anumit repertoriu de expunere și fără această fază de îngurgitare nu se poate trece la nuanțe sau la memorii autoreflexive. De aceea cercetarea și expunerea comunismului în România, pornind de la instrumentele antropologiei, ar aduce nuanțe și o nouă perspectivă de a privi cât mai obiectiv trecutul recent, viața în comunism. Nu există doar o memorie a comunismului, ci mai multe memorii: fiecare individ își aduce aminte altceva din această perioadă; comunismul ar fi expus atât din punctul de vedere al victimelor, cât și din cel al călăilor. Comunismul cu bun și rău, cu nostalgie firească și acuze amare, în nuanțe de gri auroreflexiv (nu alb și negru).

Pentru ca o expoziție să poată fi realizată plecând de la date culese și interpretate antropologic, ea trebuie să aibă la bază un studiu deja realizat, un concept sau mai multe și nu invers, cum se face la noi, de la ce obiecte găsești. Ca și cercetarea antropologică, expoziția care se folosește de această știință în colectarea, analiza și expunerea de date, nu trebuie să trateze un subiect mare, ci unul restrâns, care să fie reprezentativ pentru un grup uman. Astfel se va lăsa loc pentru mai multe interpretări, voci și opinii, și se va evita capcana instanței lui: *Așa a fost...*